

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรม คือกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันสังคม (Social Defense) ซึ่งหมายถึงการปกป้องคุ้มครองสังคมที่เปรียบพร้อมบริบูรณ์ด้วยปัจจัยอันจำเป็นยิ่งต่อการรณรงค์ กับอาชญากรรม โดยยึดหลักความถูกต้องชอบธรรมทางอาญายุติธรรมเป็นสำคัญ และรวมถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของส่วนบุคคลประกอบกันไปด้วยเสมอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันสังคมนั้นได้แก่ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์

ราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานลำดับสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม มีเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นที่ตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจ โดยการควบคุม อบรมให้การศึกษา ฝึกอาชีพ บำบัดรักษา ให้การสงเคราะห์และสวัสดิการ เพื่อมุ่งหมายที่จะให้สังคมได้รับความปลอดภัยทั้งในระหว่างที่ผู้กระทำผิดถูกควบคุมตัวอยู่และพ้นโทษออกไปแล้ว

การลงโทษจำซึ่งผู้กระทำผิดอาญาตามคำพิพากษาของศาล เป็นแบบหรือวิธีการลงโทษอย่างหนึ่งที่มุ่งเพ่งเล็งไปในด้านป้องกันสังคมและการอบรมฟื้นฟูปรุงแต่งแก้ไขจิตใจผู้กระทำผิด หลักของการควบคุมผู้ต้องขังย่อมมีผลกระทบทอทางกาย คือการจำกัดอิสรภาพและความเคลื่อนไหวของผู้ต้องขัง กระทบในทางจิตวิทยาได้แก่การก่อให้เกิดความรู้สึกเกรียติทางอารมณ์ มีความรู้สึกเบื่อหน่ายหมกหมองในชีวิต และผลทางสังคมก็คือ ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกว่าตัวเองถูกตัดสิทธิเสรีภาพ ตักค้ำวีลคนน้อยลงกว่าบุคคลธรรมดาจะพึงมี เรือนจำและทัณฑสถานนั้นเป็นสถาบันควบคุมพฤติกรรมของ

ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม (กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ จำกัด, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑๓.

ผู้ต้องขังแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution) เจ้าหน้าที่มีอำนาจเหนือผู้ต้องขัง
 ทุกกรณี การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้กฎหมายและระเบียบข้อบังคับด้วยความเข้มงวด
 กวักขัน จำกัดขอบเขตการเคลื่อนไหวและทัศนคติต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้รับ เช่น
 บุคคลภายนอกปรกติโดยทั่วไป เป็นสาเหตุให้ผู้ต้องขังซึ่งถูกจำกัดเสรีภาพอยู่แล้วเกิด
 ความคับข้องใจขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาที่ว่า "การลงโทษเป็นการก่อให้เกิด
 เกิดความปวดร้าวทางจิตใจ" (The Psychological Pains of Imprisonment)
 นักอาชญาวิทยาจึงเรียกขานสังคมเรือนจำและทัณฑสถานว่า "สังคมที่อยู่ถูกควบคุม"^๒
 (The Society of Captives) ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานนั้นนอกจาก
 จะมีความต้องการพื้นฐานเหมือนคนธรรมดาทั่ว ๆ ไปแล้ว คนเหล่านั้นยังเป็นผู้บกพร่อง
 ทางบุคลิกภาพอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันอีกด้วย สภาพของมนุษย์นั้นเป็น
 ผู้รักและห่วงหาในความ เป็นอิสระเสรีไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะสภาพการณ์เช่นไร ยิ่งเป็น
 ผู้ต้องขังซึ่งมีความรู้สึกต่ำต้อยน้อยใจในการกระทำผิดอันเป็นรอยมลทินแก่ชีวิตส่วนตัว
 และสังคม (Social Stigma) ภัยแล้ว จึงย่อมจะมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน
 (Deviant Behaviour) ไปจากระเบียบข้อบังคับ เป็นผู้หนีโลก (Retreatism)
 หรือพยายามหลบหนีจากการควบคุมเป็นต้น สิ่งเหล่านี้นับเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาสำหรับ
 การควบคุมผู้ต้องขัง เพราะจุดหมายปลายทางของผู้ถูกคุมขัง คือการแสวงหาอิสระภาพ
 นั้นเอง^๓

เรือนจำและทัณฑสถานเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีอำนาจ มีหน้าที่
 และมีโครงสร้างในลักษณะองค์กรแปรรูปเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ ระบบ
 ของความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการภายในถูกกำหนดขึ้นในรูปของกฎหมาย กฎ ระเบียบ

^๒ ประคิษฐ์ พานิชการ, คู่มือป้องกันและลดทอนโทษของผู้ต้องขัง (กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ จำกัด, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

และข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่และบทบาทของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติ (Treatment) ผู้ต้องขัง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นตัวกำหนดบทบาทและหน้าที่ในการรักษา วินัย ระเบียบ ข้อบังคับและการอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขังอีกด้วย สังคมภายในเรือนจำและ ทัณฑสถานนั้นนับเป็นสังคมที่ถูกแยกออกไปจากสังคมภายนอก สมาชิกของสังคมอยู่ในขอบเขต จำกัด การติดต่อกับสังคมภายนอกมีไม่มากนัก ดังนั้นระบบของความสัมพันธ์จึงจำกัดอยู่เฉพาะ ระหว่างผู้ต้องขังกับเจ้าหน้าที่ และระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเอง ทั้งในแง่ที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตามสังคมในเรือนจำและทัณฑสถานก็เป็นสังคมของมนุษย์ นอกจากนี้ จะมีความสัมพันธ์หรือโครงสร้างแบบทางการ (Formal-Structure) แล้ว ระบบความสัมพันธ์หรือโครงสร้างแบบไม่เป็นทางการ (Informal Structure) ก็อาจเกิดขึ้นได้ เช่นเดียวกัน มีปัจจัยหลายอย่างเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์หรือโครงสร้างที่ไม่เป็น ทางการภายในเรือนจำและทัณฑสถาน เช่น บุคลิกภาพ ภูมิหลัง สติปัญญา ความต้องการ จำเป็นระยะเวลาและผลประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งของผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เอง เป็นต้น Kingley Davis⁴ ได้กล่าวไว้ว่า "มีสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ แบบปฐมภูมิ (Primary Relationship) ขึ้นในสังคม คือ การอยู่ใกล้ชิดกัน บุคคลที่ เกี่ยวข้องมีจำนวนน้อย และระยะเวลาของความสัมพันธ์"

Broom และ Selznik⁵ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญ ๓ ประการของความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิไว้ ดังนี้ คือ

- ๑. การติดต่อเป็นไปโดยคำนึงถึงบุคคลทุกท่านของบุคคล ไม่เฉพาะแต่เพียง ส่วนใดส่วนหนึ่ง (Response is to whole persons rather than to segments)

⁴Davis kingley, Human Society (The Mc. Milland, Comp, 1967), p.290.

⁵Broom Lenard and Selznik Philip, Sociology Harper & Row, (Fifth edition Copyright, 1973), pp.124-126.

ในความสัมพันธ์แบบปรนัยบุคคลติดต่อกันมีความรู้จักกันเป็นอย่างดี เนื่องจากได้ติดต่อกันอย่างใกล้ชิดและเป็นเวลายาวนาน การรู้จักกันเป็นอย่างดีทำให้บุคคลติดต่อกันอย่างเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้ธาตุแท้ของบุคคลได้แสดงออกอย่างเต็มที่ การติดต่อก่อเกิดขึ้นตามปกติธรรมดาไม่มีการเตรียมการล่วงหน้า บุคคลแสดงพฤติกรรมและความรู้สึกต่าง ๆ ออกมาอย่างเสรี การควบคุมตนเองหรือระวังตัวมีน้อยที่สุด บุคคลรู้สึกสบายใจในการติดต่อกันเพราะไม่ต้องกลัวว่าจะมีการจับผิดหรือระแวงสงสัยในเจตนา รู้สึกมีความมั่นคงในสถานภาพและเชื่อมั่นในตนเอง เพราะไม่ต้องพิสูจน์ตนเองตลอดเวลาในความสัมพันธ์แบบปรนัย บุคคลจึงมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น เพราะมีความมั่นใจว่าจะไม่ถูกมองในแง่ร้าย และได้รับกำลังใจสนับสนุนจากบุคคลอื่นที่คุ้นเคยกันดี บุคคลจะกล้าพูดกล้ากระทำหรือแสดงความรู้สึกและเปิดเผยบุคลิกทุกด้าน ซึ่งในสถานการณ์อื่นแล้ว เขาอาจจะเก็บไว้ในใจ การเข้ามามีความสัมพันธ์แบบปรนัยกับผู้อื่น หมายความว่าบุคคลยอมรับผู้อื่นในฐานะเป็นตัวเขาเอง บุคคลสนใจในความเป็นอยู่ สวัสดิภาพ ปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของเขาโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบและภาวะผูกพันต่อกัน

๒. การติดต่อกำความเข้าใจกันเป็นไปอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง

(Communication is deep and extensive)

ในความสัมพันธ์แบบปรนัย บุคคลรู้สึกมีอิสระเต็มที่ในการแสดงความรู้สึกและความคิดเห็น ขอบเขตของภาคติดต่อเป็นไปอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้ง โดยมีข้อจำกัดน้อยที่สุด การติดต่อเป็นไปโดยทางคำพูด กิริยาท่าทาง ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ จะแสดงออกอย่างบริสุทธิ์ใจ ซึ่งในความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการแล้ว บุคคลจะซ่อนเก็บไว้ในใจ ในความสัมพันธ์แบบปรนัยบุคคลที่ติดต่อกันจึงมีอิทธิพล เหนือกันและกันมาก ความรู้สึกและความคิดเห็นมักจะเกิดขึ้นเหมือนกัน ทำให้บุคคลมองปัญหาต่าง ๆ ในทางเดียวกัน และมีอุปนิสัยใจคอตรงกันหลายเรื่อง ต่างกับในความสัมพันธ์แบบทฤษฎี บุคคลอาจจะมีความเห็นตรงกันในบางเรื่อง แต่ไม่หมายความว่าเห็นตรงกันในเรื่องอื่น ๆ

ด้วย บุคคลทำงานร่วมกันเฉพาะในเรื่องที่ความเห็นตรงกัน โดยไม่เอาเรื่องอื่นมา
เกี่ยวข้อง บุคคลติดต่อกันเฉพาะเรื่องงานเท่านั้น ไม่มีผลกระทบกระเทือนไปถึงเรื่องอื่น
ตรงกันข้ามในความสัมพันธ์แบบปรนุนภูมิ การติดต่อกันเป็นไปอย่างกว้างขวาง เปิดโอกาสให้
บุคคลเข้าถึงจิตใจของกันและกัน

๓. ความพึงพอใจส่วนตัวเป็นยอดปรารถนาสูงสุด (Personal satisfactions are paramount)

บุคคลที่ติดต่อกันสัมพันธ์กันในแบบปรนุนภูมิ ไม่มีจุดหมายอย่างอื่น นอกจากความ
พึงพอใจที่ได้รับจากการติดต่อกัน ความสัมพันธ์เป็นจุดหมายปลายทางในตัวของมันเอง
ไม่ใช่เป็นวิธีการหรือเครื่องมือสำหรับนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์อย่างอื่น
(mean to further ends) เช่นการคบกันระหว่างเพื่อน เรายอมไม่ต้องการ
สิ่งหนึ่งสิ่งใดนอกเหนือไปจากความเข้าใจกันและความพึงพอใจที่ได้มีโอกาสมารู้จักและ
สนิทสนมกัน ตรงข้ามกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายของกับผู้ชาย หรือเจ้าหน้าที่กับลูกหนี้ ทั้ง
สองฝ่ายอาจจะติดต่อกันใกล้ชิด แต่ทำไปโดยมุ่งหวังจะโน้มน้าวให้ฝ่ายหนึ่งติดสินใจซื้อ
สินค้าหรือผ่อนชำระหนี้ ความสัมพันธ์ในตัวเองไม่มีความหมายอะไร เป็นแต่เพียงเรื่อง
มือสำหรับวัตถุประสงค์อย่างอื่น ๆ บางครั้งเราจึงพูดถึงปัญหาการไม่จริงใจต่อกันซึ่งเกิด
ขึ้นเนื่องจากบุคคลแสดงอาการภายนอก นุมนวล พุกจาไฟเราะอ่อนหวาน เพื่อแสดงความ
เป็นกันเอง หรือความสนใจในบุคคลอื่น แต่แท้ที่จริงแล้วมีวัตถุประสงค์ซ่อนเร้นบางอย่าง
หรือทำไปตามมารยาทเท่านั้นเอง โดยไม่มีความรู้สึกแท้จริงเกิดขึ้นเลย

การย้ำความพึงพอใจชี้ให้เห็นลักษณะอีกอย่างหนึ่งของความสัมพันธ์แบบ
ปรนุนภูมิ กล่าวคือ การติดต่อกันสมควรระหว่างกันจะต้องเป็นไปด้วยใจสมัคร (voluntary)
บุคคลถูกถึงถูกให้มีความสัมพันธ์กันเพราะมีอะไรบางอย่างเหมือนกันหรือประกอบกัน
ทำให้บุคคลรู้สึกทราบซึ่งและเห็นคุณค่าของกันและกัน ความสัมพันธ์เป็นไปโดยบุคคลไม่รู้
สึกเป็นการฉ้อใจหรือถูกบังคับจากภายนอก

รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทองซังกับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่มีผลสะท้อนต่อการปฏิบัติของผู้ทองซังของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ และทัณฑสถาน การรักษาระเบียบวินัยโดยเคร่งครัด การข่มขู่บังคับ การทำร้ายและการถูกเห็บคอกหนามผู้ทองซังจากเจ้าหน้าที่ยอมมีผลต่อการปกครอง การอยู่ร่วมกัน การรักษาระเบียบวินัย การขัดแย้ง การก่อกวนจลาจลวุ่นวายและการแตกหักหลบหนีของผู้ทองซังได้ในทางตรงกันข้าม ความหย่อนยานในการควบคุม ความสนิทสนมเป็นการส่วนตัวและการมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ทองซังกับเจ้าหน้าที่ก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่องานต่าง ๆ ดังกล่าวได้เช่นเดียวกันด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับรูปแบบของความสัมพันธระหว่างผู้ทองซังกับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำกลางคลองเปรมและทัณฑสถานหญิง
๒. เพื่อทราบความคิดเห็น ทิศนคติ และความต้องการของผู้ทองซังเกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้ทองซังของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำและทัณฑสถาน
๓. เพื่อศึกษาว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทองซังกับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำและทัณฑสถานมีผลกระทบต่อการรักษาและการฝ่าฝืนระเบียบวินัย การร่วมมือและการขัดแย้งระหว่างผู้ทองซังกับเจ้าหน้าที่มากน้อยเพียงใด
๔. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะและระดับของความสัมพันธระหว่างผู้ทองซังและเจ้าหน้าที่ในเรือนจำกลางคลองเปรม ซึ่งผู้ทองซังและเจ้าหน้าที่เป็นชายกับทัณฑสถานหญิง ซึ่งผู้ทองซังและเจ้าหน้าที่เป็นหญิง ว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

สมมุติฐานของการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยของนักทัณฑวิทยาและนักการศึกษา เกี่ยวกับระบบงานของเรือนจำและทัณฑสถานในระบบก้าวหน้า ประกอบกับในแง่ของความเป็นจริงมีข้อ

ผู้ว่า ในเรือนจำและทัณฑสถานขนาดใหญ่ หรือเรือนจำและทัณฑสถาน ระบบความมั่นคงสูง มักจะกำหนดวิธีการควบคุมผู้ต้องขังอย่างเข้มงวดกวดขัน โดยมุ่งรักษาความปลอดภัยในการควบคุมผู้ต้องขังเป็นสำคัญ เป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เป็นไปในลักษณะเป็นทางการมากขึ้น กล่าวคือ การยึดถือระเบียบวินัยและการปฏิบัติของผู้ต้องขังเป็นไปอย่างเคร่งครัด จากลักษณะดังกล่าวเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะตั้งสมมุติฐานในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ว่า

๑. ในเรือนจำกลางคลองเปรมซึ่งเป็นเรือนจำขนาดใหญ่ จำนวนผู้ต้องขังมีมาก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่น่าจะเป็นแบบปฐมภูมิน้อยกว่าในทัณฑสถานหญิง

๒. ในทัณฑสถานหญิงซึ่งมีความจุผู้ต้องขังน้อยกว่าผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เป็นหญิง น่าจะมีความสัมพันธ์กันตามแบบปฐมภูมิมากกว่าในเรือนจำกลางคลองเปรม

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังกับเจ้าหน้าที่จะมีลักษณะตามแบบปฐมภูมิมากขึ้น ถ้าเรือนจำประกอบด้วยผู้ต้องขังที่มีลักษณะดังนี้

๓.๑ มีความผิดที่กำหนดโทษจำคุก

๓.๒ อยู่ในช่วงเวลาจำขังก่อนการพ้นโทษ

๓.๓ เป็นผู้ต้องขังที่อยู่ในชั้นคัมภีร์ และชั้นเยี่ยม

๓.๔ พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมก่อนการต้องโทษอยู่ในระดับสูง

ขอบเขตของการศึกษาและปัจจัยที่จะพิจารณาประกอบ

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังกับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำและทัณฑสถานนี้ (พ.ศ. ๒๕๒๓) จะมุ่งศึกษาในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

๑. ลักษณะของความสัมพันธ์ ศึกษาถึงระบบของความสัมพันธ์ตามแบบปฐมภูมิและทุติยภูมิ

๒. ระดับของความสัมพันธ์ ศึกษาถึงความถี่และความจำเป็นในการติดต่อสัมพันธ์กัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างผู้ทองขังกับเจ้าหน้าที่เรือนจำ

๓. ผลกระทบของความสัมพันธ์ที่มีต่อการขัดแย้ง การรักษาและฝ่าฝืนระเบียบวินัย ศึกษาในเรื่องของความคิดเห็นและพฤติกรรมของผู้ทองขังและเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับความพอใจ การร่วมมือ การขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท การถูกสอบสวนและการถูกลงโทษทางวินัย

ส่วนปัจจัยที่จะพิจารณาประกอบมีดังนี้ คือ

- ๑. ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส
- ๒. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ ฐานะ รายได้
- ๓. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว ลักษณะโทษ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

- ๑. จะได้ความรู้ความเข้าใจและข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทองขังกับเจ้าหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถาน
- ๒. จะได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้ทองขังชายกับผู้ทองขังหญิง ว่ามีลักษณะของความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่แตกต่างกันหรือไม่เพียงใด
- ๓. จะได้ทราบวาระคัมของความสัมพันธ์ภายในเรือนจำและทัณฑสถานนั้นมีผลกระทบต่อการรักษาและฝ่าฝืนระเบียบวินัยทั้งในส่วนของผู้ทองขังและเจ้าหน้าที่มากน้อยเพียงใด
- ๔. จะเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการศึกษาให้กว้างไกลยิ่งขึ้นในโอกาสข้างหน้า และเพื่อประกอบการพิจารณาวางแผน กำหนดแนวนโยบายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารกิจการราชทัณฑ์ยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ หมายถึงการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างผู้ทรงซึ่งและเจ้าหน้าที่ เป็นไปแบบใกล้ชิดสนิทสนม มีอารมณ์ ความรู้สึกและผลประโยชน์ส่วนตัว เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การติดต่อเป็นไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

ความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ หมายถึงการติดต่อสัมพันธ์กันแบบเป็นทางการ ไม่มีอารมณ์ ความรู้สึกและความสนิทสนมส่วนตัว เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติต่อกัน เคารพซึ่งกัน ทุกคนปฏิบัติและรับผิดชอบเฉพาะหน้าที่ โดยคำนึงถึงประ- โยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว การพิจารณาความดีความชอบถือหลักของ ความสามารถเป็นสำคัญ

เจ้าหน้าที่ หมายถึงเจ้าหน้าที่ที่เป็นข้าราชการพลเรือนสังกัดเรือนจำกลางคลอง- เปรมและทัณฑสถานหญิง

ผู้ทรงซึ่ง หมายถึง นักโทษเด็ดขาดที่ถูกจำขังตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาลง ถึงที่สุด โดยมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน และเฉพาะผู้ที่มีสัญชาติไทยในเรือน จำกลางคลองเปรมและทัณฑสถานหญิงเท่านั้น

ความผิดของผู้ทรงซึ่ง หมายถึง ความผิดของผู้ทรงซึ่งซึ่งถูกศาลตัดสินลงโทษ ซึ่งทาง กรมราชทัณฑ์ได้แยกออกดังนี้

๑. ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
๒. ประทุษร้ายต่อชีวิต
๓. ประทุษร้ายต่อร่างกาย
๔. ความผิดเกี่ยวกับเพศ
๕. ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๔๘๖
๖. ความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันการค้าอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๘๕

ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน หมายถึงการกระทำความผิดที่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ ๑๒ หมวด ๑ - ๔ ได้แก่

หมวด ๑ ความผิดฐานลักทรัพย์ และชิงทรัพย์ มาตรา ๓๓๔-๓๓๖ ทวิ

หมวด ๒ ความผิดฐานกรรโชกทรัพย์ รัศเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์
มาตรา ๓๓๗-๓๔๐ ตรี

หมวด ๓ ความผิดฐานฉ้อโกง มาตรา ๓๔๑-๓๔๒

หมวด ๔ ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ มาตรา ๓๔๓-๓๔๖

ประทุษร้ายต่อชีวิต หมายถึงการกระทำความผิดที่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายอาญา
ลักษณะ ๑๐ หมวด ๑ มาตรา ๒๔๘-๒๕๔

ประทุษร้ายต่อร่างกาย หมายถึงการกระทำความผิดที่ต้องห้าม ตามประมวลกฎหมายอาญา
ลักษณะ ๑๐ หมวด ๒ มาตรา ๒๕๕-๓๐๐

ความผิดเกี่ยวกับเพศ หมายถึงการกระทำความผิดที่ต้องห้าม ตามประมวลกฎหมายอาญา
ลักษณะ ๕ มาตรา ๒๗๖-๒๘๗ และรวมถึงการกระทำความผิดที่ต้องห้าม
ตามความผิดพระราชบัญญัติการก้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๔๗๑

ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ หมายถึงการกระทำความผิดที่ต้องห้าม
ตามความผิดพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๔๕๖ และความผิด
พระราชบัญญัติฝิ่น พ.ศ. ๒๔๗๒

ความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ หมายถึงการกระทำ
ความผิดที่ต้องห้ามตามความผิดพระราชบัญญัติป้องกัน และการกระทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๕๕ และรวมถึงการกระทำความผิดที่ต้องห้ามตาม
ประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ ๑ ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร
หมวด ๑-๔ ได้แก่

หมวด ๑ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และ
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มาตรา ๑๐๗-๑๑๒

หมวด ๒ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร มาตรา ๑๑๓-๑๑๘

หมวด ๓ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักร มาตรา ๑๑๙-๑๒๔

หมวด ๔ ความผิดต่อสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ มาตรา ๑๓๐ - ๑๓๕

ชั้นของผู้ต้องขัง หมายถึงชั้นผู้ต้องขังประเภทเด็ดขาด ตามกฎกระทรวงมหาดไทย (ข้อ ๔๔) ซึ่งออกตามความในมาตรา ๕๘ แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีอยู่ ๖ ชั้น คือ ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นเลว และชั้นเฒ่ามาก

ความนึกเห็น หมายถึงความเชื่อ ความคิด การลงความเห็นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งในที่นี้ หมายถึงความนึกเห็นที่ได้จากแบบสอบถาม

โทษฉกฉวยของเจ้าหน้าที่ หมายถึงการต้องโทษตามพระราชบัญญัติวินัยข้าราชการกรมราชทัณฑ์ พุทธศักราช ๒๔๘๒ (มาตรา ๑๐) คือ ขัง เพิ่มเวรยาม และกักบริเวณ กับการต้องโทษตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๕๑๘ (มาตรา ๘๓) เฉพาะภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน และลดขั้นเงินเดือน

โทษฉกฉวยของผู้ต้องขัง หมายถึงการต้องโทษตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย (ข้อ ๑๐๐) ซึ่งออกตามความในมาตรา ๕๘ แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งได้แก่

๑. ภาคทัณฑ์
๒. ตักการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อไม่เกิน ๒ เดือน
๓. งคการเลื่อนชั้นไว้ไม่เกิน ๖ เดือน
๔. ขังเดี่ยวไม่เกิน ๑ เดือน

จำนวนครั้งที่เคยต้องโทษ หมายถึงการประกอบอาชญากรรมแล้วถูกจับกุมดำเนินคดีและถูกศาลพิพากษาลงโทษมาแล้วกี่ครั้ง

การศึกษอบรม หมายถึงการให้การศึกษาวิชาชีพแก่ผู้ต้องขังในรูปของการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งภาควิชาสามัญและวิชาชีพ ให้ได้รับความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

มีหลักสูตรและระยะเวลาของการศึกษาอบรม เมื่อครบหลักสูตรมีการสอบวัดผล
เพื่อรับประกาศนียบัตรตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

การฝึกวิชาชีพ หมายถึงการให้ความรู้และทักษะในวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง โดยเข้ารับการ
ฝึกภายในโรงงานของเรือนจำ ไม่มีหลักสูตรและระยะเวลาของการฝึก ไม่มี
การวัดผลและรับใบประกาศนียบัตร แต่จะได้รับเงินปันผลจากการฝึกวิชาชีพ
(การทำงานหรือการไร่แรงงาน)

การจ่ายนอก หมายถึงการจ่ายผู้ต้องขังออกไปทำงานภายนอกกำแพงเรือนจำภายใต้การ
ควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ ทั้งที่เป็นงานที่ได้รับค่าจ้างและไม่ได้รับค่าจ้างแรงงาน

ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้ต้องขังและเรือนจำในประเทศไทย เท่าที่ผ่านมา
เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานเรือนจำ การฝึกวิชาชีพและลักษณะทางประชากร
ของผู้ต้องขังเป็นส่วนมาก ยังไม่มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้อง
ขังกับเจ้าหน้าที่เรือนจำมาก่อน เท่าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี ดังนี้

ชัยทวี เสนะวงศ์^๖ ได้พูดถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้ว่า...การปฏิบัติต่อ
ผู้กระทำผิดก่อนสมัย ร.๕ ยังมีได้คำนึงถึงในเรื่องหลักสิทธิมนุษยธรรมหรือเสรีภาพของ
บุคคล การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจึงอยู่ในลักษณะที่ไม่น่าพึงพอใจนัก สภาพทั่วไปของเรือนจำ
ถูกทอทึงมิได้รับการสนใจดูแล นักโทษถูกปลดปล่อยละเลยให้อยู่ตามยถากรรม ห้องขัง
มืดทึบ คับแคบ ผู้ต้องขังอยู่กันแออัดยัดเยียด โดยเฉพาะในเวลากลางวันเจ้าพนักงาน
เรือนจำซึ่งเรียกว่า "พระท่ามะรง" จะเอานักโทษทั้งหมดเข้าควบคุมไว้ในห้องขัง โดย
ให้นอนเรียงกันและใช้โซ่ตรวนร้อยหัวง่าเหล็กหรือตรวนผู้ต้องขังทุกคนลามาไปผูกไว้กับเสา

^๖ชัยทวี เสนะวงศ์, "การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม"
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๘๒.

เรือนขังแล้วใส่กุญแจห้องขังจนกว่าจะรุ่งเช้า เจ้าพนักงานจะปล่อยออกจากเรือนขังไปทำงานรวมกันในเวลากลางวัน ส่วนอาหารก็มีข้าวกับเกลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ...

Edwin H. Sutherland⁷ กล่าวไว้ว่า... แนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดได้แยกออกเป็น ๒ พวก คือพวกแรกเป็นพวกที่มีทัศนคติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อผู้กระทำผิด ซึ่งยืนยันว่าผู้กระทำผิดจะต้องถูกทำให้ได้รับความทุกข์ทรมานเพื่อการแก้แค้นและเพื่อให้เกิดความหวาดกลัว ฉะนั้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจึงเต็มไปด้วยความน่ากลัว น่าสยดสยอง และปราศจากมนุษยธรรม วิธีการลงโทษก็เป็นวิธีการอันทารุณที่แล้วแต่ผู้มีอำนาจจะคิดหาวิธีที่แปลกและทรมานมาใช้แก่ผู้กระทำผิด ส่วนพวกที่สองเป็นพวกที่มีความคิดว่าการลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น ไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำผิดหรืออาชญากรกลับออกไปสู่สังคมภายนอก กลับตัวเป็นพลเมืองดี พวกนี้จึงคิดว่าจะมีการลงโทษผู้กระทำผิดแล้วยังจะต้องหาวิธีอื่น ๆ อีก เพื่อที่จะปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีอีกด้วย แนวความคิดอย่างที่สองนี้ในปัจจุบันนี้ใช้กันมากในศาลคดีเด็กและเยาวชน และจะขยายมาใช้กับอาชญากรในรูปของการปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำผิดในเรือนจำ และนำการพักการลงโทษ (Parole) และรอกการกำหนดโทษโดยวิธีคุมประพฤติ (Probation) มาใช้...

ประคิษฐ์ พานิชการ^๘ กล่าวถึงสังคมเรือนจำและทัณฑสถานว่า "เป็นสังคมที่อยู่ถูกควบคุม" (The Society of Captive) เนื่องจากภาวะแวดล้อม การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในลักษณะดังต่อไปนี้

⁷ Edwin H. Sutherland, "Ethics and Economy of Punishment." Principle of Criminology Forth edition, (New York: J.B. Lippincott Company, 1947), P.335

^๘ ประคิษฐ์ พานิชการ เรื่องเดิม, หน้า ๑๓ - ๑๔.

- ๑. การปฏิบัติของผู้ต้องขังอย่างเข้มงวดกวดขันเกินไปและไม่มีการผ่อนสั้นผ่อนยาว
- ๒. การวางตนไม่เป็นมิตร แสดงอำนาจบาทใหญ่ คุกคามผู้ต้องขังตามอารมณ์ และหยามกาบโดยปราศจากเหตุผล
- ๓. การปฏิบัติถืออภิสิทธิ์โดยอาศัยระเบียบข้อบังคับเป็นกลไกควบคุมผู้ต้องขังเกินกว่าที่จำเป็น เช่น การทำตัวเป็นนายทุกโอกาส หรือทำตัวใกล้ชิดแทรกแซงเรื่องส่วนตัวของผู้ต้องขังมากเกินไป
- ๔. การละเลยที่จะสอบสวนหาข้อเท็จจริงโดยดองแพหรือให้เหตุผลแก่ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษในเวลาอันควร
- ๕. การไม่ยอมรับหรือพัฒนานิสัยในการทำงานที่จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการปิดกั้นความรับผิดชอบเมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้น
- ๖. การใช้อำนาจหน้าที่เรียกร้องผลประโยชน์จากผู้ต้องขังในลักษณะที่ให้ความช่วยเหลือผู้มิตรแก่ผู้ต้องขังเป็นพิเศษ (Corruption Through Friendship) การละเลยเปิดเผยต่อการพิจารณาโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยและการให้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ (Corruption through Default) การปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือผู้ต้องขังในประเภทอื่นใด เพื่อหวังผลตอบแทนแบบด้อยที่ด้อยอาศัยระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขัง (Corruption through Reciprocity) เป็นต้น

Erving Goffman⁹ ได้ให้ข้อคิดเห็นถึงอุปสรรคในการใช้เรือนจำเพื่อแก้ไข ฝึกอบรมผู้กระทำผิดว่า ... ถึงแม้เรือนจำจะมีหน้าที่โดยชัดแจ้งในการควบคุมแก้ไขและฝึกอบรมผู้กระทำผิดก็ตาม สภาพการณ์ภายในเรือนจำได้ก่อให้เกิดหน้าที่แฝง (Latent Function) อีกประการหนึ่งคือ การฝึกอบรมผู้กระทำผิดในทางตรงกันข้าม กล่าวคือผู้ต้องขังจะเกิดความเคยชินเมื่อถูกควบคุมอยู่ภายในเรือนจำ หรืออีกประการหนึ่ง

⁹Erving Goffman, "On the characteristic of Total Institution: The Inmate World", The Prison: Studies in Institutional Organization and change edition by Donal R. Cressey; (New York: Holt, Rinechart and Wiston, Inc., 1961), pp.15-67.

เรือนจำกลับกลายเป็นสถานที่ที่ผู้ต้องขังถ่ายทอดวิชาความรู้ในการประกอบอาชญากรรมให้
 แก่กันและกันเป็นต้น... ข้อเขียนของ Goffman ตรงกับแนวความคิดของทฤษฎีความสัมพันธ์
 พันธของความแตกต่าง (Theory of Differential Association) ซึ่ง Sutherland¹⁰
 กล่าวไว้มีประเด็นสำคัญว่า "พฤติกรรมทางอาชญากรรมเรียนรู้กันได้ โดยการติดต่ออย่าง
 ใกล้ชิดภายในกลุ่ม และความประพฤติที่สื่อแสดงออกมาในลักษณะที่เป็นอาชญากรรมนั้น ขึ้น
 อยู่กับความแตกต่างในช่วงเวลาและความสม่ำเสมอในการติดต่อหรือสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน"
 ฉะนั้นแนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในปัจจุบัน จึงพยายามจะกันผู้กระทำผิดให้
 ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำในระยะเวลาอันสั้น หรือไม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำเลย^{๑๑}

เกี่ยวกับชั้นของผู้ต้องขัง^{๑๒}... สำหรับในประเทศไทย ได้มีการแบ่งชั้นของ
 ผู้ต้องขังประเภทเด็ดขาดขึ้นตามกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ ๔๔ ซึ่งออกตามความในมาตรา
 ๕๔ แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ เพื่อหวังผลประโยชน์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง
 ทั้งด้านการปกครองและฟื้นฟูความประพฤติ โดยได้แบ่งชั้นของผู้ต้องขังเด็ดขาดดังนี้คือ
 ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นเลว และชั้นเลวมาก ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่เข้าใหม่
 ให้อยู่ในชั้นกลางจนกว่าจะมีการเลื่อนหรือลดชั้น เว้นแต่ได้เคยต้องโทษมาแล้วและถูกต้อง
 โทษจำคุกในคราวนี้อีกภายใน ๕ ปี นับแต่วันพ้นโทษคราวก่อน กับความผิดทั้งสองคราวนั้น
 ไม่ใช่ความผิดฐานลหุโทษหรือประมาท ให้อยู่ในชั้นเลว...

เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๔๘๘ องค์การสหประชาชาติ^{๑๓} ได้ออกประกาศ

002422

¹⁰ Edwin H. Sutherland, Ibid, p.74.

^{๑๑} ร้อยหัว เสนาะวงศ์ เรื่องเดิม, หน้า ๕๐.

^{๑๒} กรมราชทัณฑ์, กระทรวงมหาดไทย. กฎหมายในหน้าที่กรมราชทัณฑ์
 โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, ๒๕๐๗, หน้า ๒๕ - ๒๖.

^{๑๓} องค์การสหประชาชาติ, ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อ
 ผู้ต้องขังกับขอเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้อง แปลโดยกรมราชทัณฑ์, กระทรวงมหาดไทย.
 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, ๒๕๐๔), หน้า ๕.

"ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กับข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้อง"

(Standard Minimum Rules for the Treatment of Prison and Related Recommendation) ขึ้นใช้ ซึ่งโดยทั่วไปมีหลักใหญ่ ๆ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำทารุณกรรมปราศจากมนุษยธรรม หรืออย่างน่าอับอาย
๒. กำหนดหลักปฏิบัติในการจัดสถานคุมขัง การให้อาหาร การรักษาพยาบาล การให้ออกกำลังกาย และระเบียบอื่น ๆ ในเรือนจำ
๓. การทำงานในสถานควบคุม ต้องไม่เป็นการทำให้รู้สึกว่าเป็นการลงโทษ แต่เป็นการฝึกฝนทางร่างกายและจิตใจแก่ผู้ต้องขัง งานนั้นจะมีความมุ่งหมายไปในทางสอนการทำมาหากิน และผู้ต้องขังควรจะได้มีโอกาสในการเลือกวิชาชีพที่ตนถนัดตามสมควร
๔. ย้ำถึงความมุ่งหมายขั้นสุดท้ายของการคุมขังว่า จะต้องทำให้แน่ใจว่าเมื่อผู้ต้องขังเหล่านั้นพ้นโทษกลับไปอยู่ในสังคมแล้ว จะไม่เพียงแต่ตั้งใจเท่านั้นแต่จะสามารถทำตนเองให้ยึดถือกฎหมายและดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยดี

สำหรับความหมายของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ประเสริฐ เมฆมนี^{๑๔} กล่าวว่า หมายถึงการปรุงแต่งแก้ไข (Rehabilitation) และการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้ต้องขัง (Personality Development) เพื่อฟื้นฟูสภาวะทางร่างกาย จิตใจ อาชีพ และสภาวะทางสังคมของผู้ต้องขังที่เสื่อมโทรมไปแล้ว ให้กลับคืนสู่สภาวะใหม่จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ด้วยกระบวนการปฏิบัติที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

๑. คำเนนการปรุงแต่งแก้ไขจิตใจผู้ต้องขังตามหลักทฤษฎีการแก้ไข (Ter Corrective Theory) ซึ่งเน้นหนักในด้านการบำบัดแก้ไขผู้ต้องขัง (Curative Rehabilitation) อย่างแท้จริง

^{๑๔} ประเสริฐ เมฆมนี, หลักทัณฑ์วิทยา (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๒๑๗ - ๒๑๘.

๒. กำหนดวิธีการปฏิบัติและกิจกรรม เพื่อชักนำส่งเสริมให้บุคคลของข้างสำนัก
ในความผิดที่ได้กระทำไปแล้ว และมีความปรองดองเห็นพ้องที่จะใช้ชีวิตในเรือนจำ และ
ทัณฑสถานเพื่อการศึกษาพัฒนาจิตใจตลอดจนร่วมมือร่วมใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ
อันจะเป็นประโยชน์แก่บุคคลของข้างใดที่พ้นพ้นสถานะภาพทางสังคมเยี่ยงสุจริตชน ภายหลังจาก
จากการพ้นโทษเร็วยิ่งขึ้น

๓. กำหนดการปฏิบัติต่อบุคคลของข้างในลักษณะที่คำนึงถึงคุณค่า และศักดิ์ศรีแห่ง
ความเป็นมนุษย์ รวมทั้งจัดสวัสดิการเกี่ยวกับปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษา
โรคและที่อยู่อาศัยตามสภาพความจำเป็นแก่บุคคลของข้าง

๔. การปรับปรุงแก้ไขจิตใจและภาวะทั่วไปบุคคลของข้าง จะประสบผลมาก
หรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลของข้าง ที่จะปรับบุคลิกลักษณะของตนเอง
ทั้งในแง่กิริยาท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด การแสดงอารมณ์สนองตอบ และความสามารถใน
การประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับที่สุฐาน ความประพฤติอันเป็นที่ยอมรับในสังคมโดยทั่วไป

๕. การปรับปรุงแก้ไขจิตใจบุคคลของข้าง ย่อมหมายความว่าถึงกระบวนการปลด
ปล่อยและตั้งเคราะห์บุคคลของข้างด้วย

๖. เรือนจำและทัณฑสถานเป็นที่รวมของกลุ่ม ซึ่งมีความมุ่งหวังในลักษณะ
ข้อแย้งกันหลายฝ่าย อาทิ กลุ่มเจ้าพนักงานควบคุม ซึ่งมุ่งหวังผลการควบคุมบุคคลของข้างมิให้
หลบหนี กลุ่มเจ้าหน้าที่แขนงวิชาชีพที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพในการศึกษาฝึกอาชีพและกลุ่มบุคคล
ของข้าง ซึ่งมีความคับข้องทางจิตใจ อันเนื่องมาจากจำต้องอยู่ในความควบคุมเบ็ดเสร็จของ
เจ้าหน้าที่ ดังนั้นการปฏิบัติงานเรือนจำและทัณฑสถานจึงมีลักษณะรูปแบบการบริหารที่ก่อ
ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้โดยง่าย การปฏิบัติต่อบุคคลของข้างจึงจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจ
ตื่นตัวในการปฏิบัติงาน ความมีพลังใจอันแน่วแน่ที่จะปกป้องผลประโยชน์ของเรือนจำ และ
ความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เรือนจำและทัณฑสถาน เป็นองค์การแปรเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคลของข้าง^{๑๕}

(The People Changing Organization) กลไกในการบริหารเรือนจำและทัณฑสถาน

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๕ - ๒๐๖.

ให้สอดคล้องวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องอาศัยมาตรการสำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การใช้มาตรการเชื่อฟังและรักษาระเบียบวินัย (Obidience-Conformity) โดยอาศัยกระบวนการทางวินัย ทักษะการควบคุมและการลงโทษ เป็นเงื่อนไขของใจโน้มน้าวให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่ เพื่อสร้างใจซึ่งความสงบราบรื่นของการใช้ชีวิตในเรือนจำและทัณฑสถาน

๒. การใช้มาตรการให้การศึกษาค้นคว้าใหม่ และพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง (Reeducation-Development) โดยการส่งเสริมอบรมให้ผู้ต้องขังมีทัศนคติที่ดี มีทักษะในการประกอบอาชีพ และสามารถพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมทั่วไป ภายหลังจากการพ้นโทษไปแล้ว

๓. การใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล (Individual Treatment) โดยการใช้กระบวนการทางจิตบำบัด และวิธีการปรุงแต่งแก้ไขพฤติกรรม ความที่สอดคล้องกับหลักพฤติกรรมศาสตร์ยิ่งไปกว่าการลงโทษ

๔. การใช้หลักปฏิบัติแบบผสม (Mixed Goals Type) เป็นการเลือกใช้มาตรการต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล รวมทั้งการขอความร่วมมือจากประชาชนและสถาบันสังคมต่าง ๆ เกี่ยวกับการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ต้องขัง เพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดีได้เร็วยิ่งขึ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับสาเหตุแห่งความขัดแย้ง การก่อจลาจลและความวุ่นวายของผู้ต้องขัง Erving Goffman¹⁶ มีความเห็นว่า การปกครองเรือนจำและทัณฑสถาน มีลักษณะเป็นสถาบันควบคุมการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังในเรือนจำเบ็ดเสร็จทุกกรณี (Total Institution) เริ่มตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน การทำงาน การศึกษาอบรม การฝึกวิชาชีพและการกำหนดคติธรรมต่าง ๆ ของผู้ต้องขัง ถูกควบคุมโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถานทุกระยะ ฉะนั้นหากเจ้าหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถานขาดหลักมนุษยสัมพันธ์

¹⁶ Erving, Goffman, loc.cit.

ขาดความเที่ยงธรรมในจิตใจหรือใช้อำนาจหน้าที่ไม่ชอบด้วยกฎและระเบียบแบบแผนแล้ว
ยอมนำไปสู่การจลาจลจวนวาย หรือมีปฏิกิริยาตอบโต้ชักขึ้นต่อการปกครองเรือนจำ
และทัณฑสถานในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น การชักขึ้นคำสั่งเจ้าหน้าที่ซึ่งหน้า มุ่งส่งเสริม
หรือร่วมสมทบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อย หรือจงใจก่อความเสียหายแก่กิจการเรือน
จำ ทั้งในลักษณะปลุกยอและร้ายแรง

Sanford Bates¹⁷ ได้ให้ความเห็นว่า การจลาจลของผู้ต้องขังที่เกิดขึ้น
ส่วนมากเป็นไปในลักษณะสอดคล้องกับ "หลักทฤษฎีความกดดันที่อยู่ในขอบเขตจำกัด"
(The Powderkeg Theory) กล่าวคือ ในภาวะและสภาพความแออัดของสถานที่
ควบคุม สภาพความคับข้องใจของผู้ต้องขัง ความขมขื่นที่ได้รับ การปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม
จากเจ้าหน้าที่ การกระทำทารุณกรรมของเจ้าหน้าที่แก่ผู้ต้องขัง และการจัดบริการอาหารที่
เลว เป็นรากฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจแก่ผู้ต้องขัง และเป็นผลเชื่อมโยงไปสู่
การชักขึ้นคำสั่งหรือการแสดงปฏิกิริยาเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรง ถึงขั้นก่อการจลาจลจวนวาย
ขึ้นได้ เบทส์ได้สรุปข้อศึกษาว่า "ผู้บัญชาการเรือนจำที่บริหารงานเรือนจำด้วยความยุติธรรม
เคร่งครัดในระเบียบวินัยและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างสมเหตุสมผล ย่อมสามารถควบคุมการ
บริหารให้มีประสิทธิภาพได้โดยบริบูรณ์ ในทางตรงกันข้ามการปฏิบัติแบบเลือกที่รักมักที่ชัง
แก่ผู้ต้องขัง จะเป็นสาเหตุนำไปสู่ภาวะความยุ่งเหยิงในการปกครอง จนถึงขั้นก่อการ
จลาจลขึ้นได้ทุกโอกาส" ความเห็นของ Sanford Bates ตรงกับ Gresham M. Sykes¹⁸
ซึ่งได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ผลการลงโทษจำคุกผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษสูง พบว่าความ
ยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การที่เจ้าหน้าที่ละเลยเพิกเฉยในข้อขัดแย้ง หรือข้อ
เรียกร้องของผู้ต้องขังเกี่ยวกับเรื่องอาหาร การจกเรือนนอน และสถานที่ควบคุมไม่
เหมาะสม สกปรกแล้วภาวะความกดดันเหล่านี้ ย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การจลาจล
จวนวายของผู้ต้องขัง

^{๑๗} อ้างใน ประเสริฐ เมฆานี, เรื่องเดิม, หน้า ๔๓๘ - ๔๓๙.
^{๑๘} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.